

Mokytojų vertybinės orientacijos kaip jų meninės individualybės formavimosi veiksnys

Elvyda Martišauskienė

Profesorė socialinių mokslų
(edukologijos) habilituota daktarė
Lietuvos edukologijos universiteto
Edukologijos katedra
Studentų g. 39, LT-08106, Vilnius
Tel. 279 00 42

Vilius Tavoras

Docentas socialinių mokslų
(edukologijos) daktaras
Lietuvos edukologijos universiteto
Muzikos katedra
Studentų g. 39, LT-08106, Vilnius
Tel. 275 21 97

Straipsnyje aptariama vertybių svarba ir transformacijos šiuolaikiniame pasaulyje, taip pat vertybinių orientacijų reikšmė meno dalykų pedagogams. Remiantis M. Rokeach metodika, pristatomi būsimų muzikos mokytojų vertybinių orientacijų tyrimo duomenys ir analizuojama jų ir meninės individualybės raiškos koreliacija. Nors nustatytas silpnas šių fenomenų ryšys, bet aptikta giluminė sąsaja leidžia teigti, kad būsimų muzikos mokytojų vertybinės orientacijos gali būti svarbus meninės individualybės formavimosi veiksnys.

Pagrindiniai žodžiai: vertybės, vertybinės orientacijos, meninės individualybės raiška, būsimieji muzikos mokytojai.

Įvadas

Daugiau nei du tūkstančius metų žmonija vis grįžta prie žmogaus būties problemų, bet išskyla daug klausimų, į kuriuos to meto mokslas negali atsakyti. Ir XXI amžiaus mokslininkai, atskleidę žmogaus genomo sandarą, pateikia neginčijamų įrodymų, patvirtinančių žmogaus evoliuciją, bet neranda žmogaus moralinių užuomazgų ištaukų. Tai savaip pavirtina mintį, kad žmogus kaip asmuo peržengia materijos rėmus, kad turi poreikių, kurių negali patenkinti materialūs dalykai ir kurie, V. Franklio (2007), F. S. Collinso (2008) ir kt. nuomone, daugiausia atskleidžia žmogiškumą. Teorinėje ir empirinėje plotmėje tokie poreikiai laikomi dvasiniais ir saistomi su vertybėmis,

kurios nuo Platono laikų reiškiamos tiesos, gėrio, grožio kategorijomis, vadinamomis transcendentalijomis, ar, A. Maslow (1999) žodžiais, būties vertybėmis, leidžiančiomis asmeniui būti oriam, nepriklausomam „nuo bet kokios vitalinės ir socialinės naudos“ (Frankl, 2007, p. 337), peržengti laiko ir erdvės rėmus.

Žvelgiant į šių laikų asmeninius ir profesinius siekius, nuolat minimos vertybės, išskiriamos įvairios jų grupės (dorovinės, socialinės, estetinės, tautinės, pilietinės, materialinės, dvasinės, subjektyviosios, objektyviosios, mokslo, kultūros ir kt.) ir jų konfigūracijos. Pagal tai, kokios vertybės tenkina asmens poreikius, formuojasi vertybinės nuostatos, kurios laikomos su-

dedamąją kompetencijų dalimi, nes vidinis santykis su vertybėmis suponuoja visų asmens galių subordinaciją ir leidžia įprasinti santykius, veiklą, ateities vizijas vertybių plotmėje. Todėl vertybių problema dabarties pasaulyje persmelkia visas veiklos sritis, nuo konstruktyviojo mokymosi iki verslo, nuo ikimokyklinio ugdymo iki mokymosi visą gyvenimą, o vertybinės nuostatos nurodomos įvairiuose strateginiuose dokumentuose, nes suprasta pamatinė jų svarba žmogaus egzistencijai.

Tačiau toks visuotinis posūkis vertybių link, viena vertus, rodo labiau aukščiau-sių vertybių deprivaciją, nes tai, kokios vertybinės nuostatos formuojasi, vis dažniau netenkina nei asmens, nei visuomenės poreikių lokaliu ir globaliu lygiu. Reikalas tas, kad sparti mokslo ir technologijų kaita, prilyginama sprogimui, ne tik pagreitino ekonomikos raidą, bet ir įtvirtino *naudos* kriterijų kaip gyvenimo prasmės pamatą tiek gamybos, tiek mokslo srityse. Todėl *tiesos* ieškojimas, matuojamas naudos parametrais, suplokštėja iki technologinių operacijų, netenkindamas dvasinių poreikių, bet labai gerai atliepdamas kaitai, filosofiskai įprasmintai reliatyvizmo principais. Ir kitos transcendentinės vertybės (gėrio, grožio), tenkinančios dvasinius poreikius, patenka į tą patį sukūrį, transformuojantį dorovinius santykius ar pernelyg išplėtojantį vartotojišką meno funkciją. Kartu keičiasi požiūris į vertybių genezę, turinį, tvarumą, vietą asmenybės tapse. Lyginant Kauno technologijos universiteto (KTU) ir Gliwice (Silezija) universitetų studentų vertybines orientacijas (2011), nustatyta, kad jie su inžinieriaus asmenybe mažiausiai sieja dvasines vertybes, pareiškumą (KTU – 1,9 proc., Gliwice – 3,3 proc.), kultūrinį akiratį (atitinkamai

6,6 proc. ir 26,9 proc.), asmens kultūrą (atitinkamai 11,3 proc. ir 14,9 proc.). Kita vertus, pažymėtina, kad niveliuojamos vertybės ir dorybės sąvokos, tiksliau, pastaroji aptinkama tik konfesinėje literatūroje, o pasekmės, V. Franklio žodžiais, pasiekia ribas, kai negalima „atskirti Lurdo Bernadetos vizijų nuo bet kokios isterikės haliucinacijų“ (Frankl, 2007, p. 339), o vertybių sąvoka paslepia rimtas moralines ir politines priešstatas (Jokūbaitis, 2008), dažnai pridengiamas demokratijos šydu, nors ir „demokratijos vertingumas išlieka arba griūva kartu su vertybėmis, kurias ji įkūnija ir skatina“ (Wojtyła, 1995, p. 70). Trečia, abejojimas amžinosiomis (transcendentinėmis) vertybėmis taip pat rodo jų svarbumą, nes akivaizdu, kad kintančios vertybės palieka egzistencinį vakuumą.

Vienokiu ar kitokiu pagrindu besiformuojančios nuostatų sistemos sudaro aukščiausius dispozicinius darinius – asmens ar asmenų grupių vertybines orientacijas, implikuojančias laikmečio ideologiją, politiką, ekonomiką ir kt., ir darančias poveikį asmens ir visuomenės raidai. Jos (vertybinės orientacijos) svarbios įvairiose gyvenimo tiek tiesiogiai, vykdant profesines ar atliekamo vaidmens funkcijas, tiek netiesiogiai, kaip neformaliojo, savaiminio ugdymosi etalonai, persmelkiantys šeimos, formaliojo ugdymo(si) institucijų siekius. Visiems pedagogams vertybinės orientacijos yra reikšmingos, nes jų pirmoji (profesinė) funkcija – ugdyti vertybines nuostatas, tai yra tiesiogiai žadinti mokinių vertybinį santykį su pažįstama realybe. O meno dalykų pedagogų ugdomoji galia siekia dar giliau – ji pirmučiausia saistoma su meninės individualybės susiformavimo lygiu, kurio esmė – vertybinis santykis ne tik su egzogeniniais, bet ir su endogeni-

niais (paveldimumu, branda) veiksniais, laiduojančiais asmens išskirtinumo, išskilimo ir kartu dermės su kitais žmonėmis sanglauda, leidžiančią dvasinėms vertybėms reikštis ne tik skaidriu išviršiniu, bet ir unikaliu būdu. Taip sudaroma optimali edukacinė situacija pajauti dvasinių vertybių jėgą, trauką, žadinančią norą šiuo atžvilgiu pažvelgti ir į savo vidų bei „iš savęs pažinimo susidaryti vertybių rinkinį“ (Maslow, 1997, p. 181), modeliuoti savo meninę individualybę.

Muzikos mokytojų meninės individualybės problemos mažai tirtos. Užsienio mokslininkų darbuose atskleidžiami tik kai kurie aspektai: nauja muzikinio ugdymo filosofija (Reimer, 2000), muzikos mokytojų kūrybiškumas (Eliott, 1997, 1995), kognityvinės revoliucijos poveikis (Gardner, Davis, 1992), muzikinis intelektas (Gardner, 2000), muzikiniai gabumai ir kūrybingumas, muzikalumo puoselėjimas (Gordon, 1989, 1999), išgyvenimų svarba (Csikszentmihalyi, Schiefele, 2000) ir kt. Lietuvos mokslininkai taip pat daugiausia gilinasi į muzikinį ugdymą teoriniu-metodologiniu atžvilgiu: muzikinės veiklos poveikį muzikiniams gebėjimams (Šečkuvienė, 2004), kūrybiškumui (Girdzijauskienė, 2004), muzikinei raiškai (Kievišas, 2008), dorovinėms vertybėms (Girdzijauskas, 2008; Navickienė, 2005; Piličiauskas, 1998), savirealizacijai (Vitkauskas, 2003) ir kt. Tirta muzikos mokytojų kompetencija (Abramauskienė, 2002; Lasauskienė, 2007), saviraiška, kūrybiškumas (Barkauskas, 2007). Tačiau neaptikta darbų nei apie esamų, nei apie būsimų muzikos mokytojų meninę individualybę, vertybines orientacijas.

Suprantant meninės individualybės ir aukščiausių, dvasinių vertybių imanentinį sąryšingumą, sudėtingą jų internalizacijos

procesą, kyla **problema**, kokios būsimų muzikos mokytojų vertybinės orientacijos, ar jos jau daro ženklų poveikį būsimų muzikos mokytojų meninės individualybės formavimuisi?

Tyrimo tikslas. Atskleisti būsimų muzikos mokytojų vertybinių orientacijų ir meninės individualybės formavimosi sąsają.

Tyrimo uždaviniai.

1. Nustatyti būsimų muzikos mokytojų vertybinių orientacijų ir meninės individualybės sklaidos tendencijas.
2. Išryškinti jų sąsajos ypatumus.

Tyrimo metodologija. Tyrimas grindžiamas:

- *Meno filosofijos idėjomis* (Andrijauskas, 1990; Jackūnas, 2004 ir kt.), pagal kurias menas suvokiamas kaip kultūros reiškinys, pripažįstamos meno galimybės atspindėti tikrovę ir veikti žmogaus asmenybę.
- *Fenomenologine pozicija* (Husserl, 2005 ir kt.), kad pasaulis, egzistuojamas objektyviai, tam tikrą reikšmę įgauna tik per asmeninį jos suvokimą. Šia nuostata aiškinamas muzikos kūrybiškumo tapimas subjektyvios individų patirties (požiūrių, išgyvenimų, veiksmų ir kt.) dalimi.
- *Egzistencinės filosofijos idėjomis* (Heidegger, 1992; Sartre, 1996; Jaspers, 1989 ir kt.), kad realybė yra kiekvieno žmogaus subjektyvusis pasaulis, jo egzistencijos raiška, o ugdytojo paskirtis – suvokti ir įprasminti fenomenus, susijusius su individualios egzistencijos tapumu.
- *Analitinės pakraipos estetika* (Lamarque, Olsen, 2006; Eaton, 2001; Jackūnas, 2004), analizuojančia meno ir nemeninės tikrovės sąsają, siekiant atsakyti į esminius klausimus: kokia yra

tikroji meno prigimtis, koks yra meno vaidmuo žmogaus gyvenime, kaip prasmė ir tiesa pasireiškia mene.

- *Asmenybės saviraiškos psichologine teorija* (Maslow, 2006; Rogers, 1995), teigiančia, kad pats žmogus yra aktyvus savo asmens individualybės kūrėjas.
- *Pedagogų rengimo nuostata* (Pedagogų rengimo koncepcija, 2004), pabrėžiančia būsimo muzikos pedagogo sėkmingam praktiniam darbui mokykloje būtinos meninės individualybės ugdymą(si).

Tyrime taikyta:

1. M. Rokeach (1979) vertybinių orientacijų metodika, padėjusi nustatyti būsimumų muzikos mokytojų terminalinių ir instrumentinių vertybių išsidėstymą.
2. Anketa, sudaryta pagal sukurtą meninės individualybės modelį, leidusį atskleisti būsimumų muzikos mokytojų meninės individualybės raišką.
3. Statistiniai metodai, išryškinę vertybinių orientacijų ir jų meninės individualybės raiškos sąsają (Pirsono koreliacijos koeficientai).

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrime dalyvavo keturių Lietuvos miestų – Klaipėdos universiteto (KU), Šiaulių universiteto (ŠU), Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Kauno fakulteto (LMTA KF) ir Vilniaus pedagoginio universiteto (VPU) bei Marijampolės, Panevėžio ir Vilniaus kolegijų – muzikos bakalauro studijų programos studentai. Apklausta 190 muzikos bakalauro studijų programų I–IV kursų studentų: 154 merginos (80,7 proc.) ir 36 vaikinai (19,3 proc.). Universitetų studentai sudarė 66,1 proc., kolegijų – 33,9 proc. I kurse studijavo 20 proc., II – 33,5 proc., III – 28,7 proc. ir IV – 17,8 proc. Tiriamųjų imtis reprezentatyvi. Tiriamųjų amžiaus

vidurkis – 21 metai. Tyrimus atliko kompetentingi respondentų aukštųjų mokyklų dėstytojai.

Būsimumų muzikos mokytojų vertybinių orientacijų sklaidos tendencijos

Studentų vertybinės orientacijos, kaip minėta, tirtos taikant M. Rokeacho (1979) vertybinių orientacijų nustatymo metodiką, kuri sudaryta iš aštuoniolikos *terminalinių*, siekiančių galutinius gyvenimo tikslus, ir aštuoniolikos *instrumentinių*, padedančių suprasti, kuo „čia ir dabar“ grindžiamas pirmųjų pasiekimas. Vertinimo *kriterijumi* laikytas vertybių svarbumo pripažinimo laipsnis, liudijantis tiriamųjų požiūrį į vertybę kaip vertybinės orientacijos išraišką. Studentų buvo prašoma vertybių grupės, pateiktas abėcėlės tvarka, suranguoti, t. y. sunumeruoti jas eilės tvarka pagal tai, kiek yra reikšmingos respondentui. Kad būtų galima labiau pajauti vertybinių orientacijų tendencijas, pirminiai kiekybiniai duomenys buvo perversi į penkių balų skalę, išskiriant šiuos lygius: *labai svarbios*, priskiriami trys aukščiausi pasirinkimai (1, 2, 3); *svarbios* – 4, 5, 6; *neapibrėžtas požiūris* – 7, 8, 9, 10, 11, 12; *mažai svarbios* – 13, 14, 15; *visai nesvarbios* – 16, 17, 18. Tyrimo duomenys pateikiami 1 ir 2 lentelėse.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad svarbiausia terminalinė vertybė studentams *sveikata*: jai aukščiausią rangą skyrė beveik trys ketvirtadaliai (73 proc.) būsimumų muzikos mokytojų. Kitos vertybės pagal svarbumą išsidėsto taip: *laiminga šeima* (66,9 proc.), *vidinė harmonija* (62,3 proc.) ir *brandi meilė* (57,8 proc.). Akivaizdu, kad apie du trečdalius respondentų šias vertybes laiko svarbiomis ir labai svar-

1 lentelė. Būsimų muzikos mokytojų požiūris į terminalines vertybes (proc.)

Vertybės	Svarbumo lygis				
	Labai svarbi	Svarbi	Neapibrėžtas požiūris	Mažai svarbi	Visai nesvarbi
Aktyvus gyvenimas	26,4	13,0	33,2	7,9	19,7
Brandi meilė	42,7	15,1	25,2	9,5	7,2
Grožis	7,8	6,7	39,9	18,0	27,5
Išmintingumas	30,3	16,3	38,2	9,0	6,2
Įdomus darbas	20,9	21,9	35,4	13,4	8,4
Kūryba	15,8	12,9	41,0	10,7	19,6
Laiminga šeima	49,5	17,4	25,3	5,0	2,8
Laisvė	17,4	11,8	45,4	14,6	10,6
Lygybė	11,8	7,8	31,6	20,7	28,2
Malonumai	4,4	1,7	20,8	7,9	66,4
Nacionalinis saugumas	6,7	7,8	32,6	11,2	41,7
Patogus gyvenimas	7,4	9,5	29,2	17,5	36,5
Išganymas	11,3	4,5	19,7	11,2	53,4
Savigarba	18,6	13,5	48,8	11,2	7,8
Socialinis pripažinimas	8,4	10,1	42,2	14,6	24,8
Sveikata	57,9	15,1	19,5	4,4	2,8
Tikra draugystė	12,4	16,3	42,1	7,9	21,3
Vidinė harmonija	39,9	22,4	24,1	7,3	6,1

biomis. Didelė dalis studentų panašiai vertina *išmintingumą* (46,6 proc.), *įdomų darbą* (42,8 proc.) ir *aktyvų gyvenimą* (39,4 proc.). Tad galima manyti, kad studentai prioritetus skiria visuotinai pripažįstamoms ar labai aktualiomis jų amžiui vertybėms.

Iš 1 lentelės matoma, kad beveik trys ketvirtadaliai studentų mažai svarbiomis ir visai nesvarbiomis vertybėmis laiko *malonumų* siekimą (74,3 proc.), beveik du trečdaliai – *išganyimą* (64,6 proc.), apie pusė – *patogų gyvenimą* (54 proc.), *nacionalinį saugumą* (52,9 proc.) ir *lygybę* (48,9 proc.). Atrodo, kad būsimieji muzikos mokytojai į vieną autsaiderių gretą „šiuolaikiškai“ sustato malonumus, patogumus, tikėjimą, nacionalinį saugumą, lygybę... Maža to, beveik pusei (45,5 proc.) respondentų mažai reikšmingas dalykas *grožis*, o apie trečdaliui (28,7 proc.) – *kū-*

ryba, kurių svarba muzikos mokytojams, ypač jų *meninės individualybės raiškai, nekelia dvejonių*.

Instrumentinių, labiau matomų kasdieniame gyvenime, vertybių rangavimas, atliktas taip pat kaip ir terminalinių, pateikiamas 2 lentelėje.

Iš lentelės duomenų matyti, kad aukščiausiai vertinamas *atsakingumas*: šios vertybės svarbumą pripažino apie du trečdalius (64,6 proc.) būsimų muzikos mokytojų. Labai svarbus respondentams ir *intelektualumas* (58,5 proc.). Daug dalis studentų (daugiau nei pusė) svarbiomis ar net labai svarbiomis vertybėmis pripažįsta esant *sąžiningumą* (53,9 proc.) ir *išprusimą* (53,4 proc.). Paminėtinas aukštas *altruizmo* (42,7 proc.) ir *jautrumo* (40,0 proc.) svarbos nurodymas. Tad galima teigti, kad jaučiamas dorovinių ir pažinimo vertybių reikšmingumas.

2 lentelė. Būsimų muzikos mokytojų požiūris į instrumentines vertybes (proc.)

Vertybės	Svarbumo lygis				
	Labai svarbi	Svarbi	Neapibrėžtas požiūris	Mažai svarbi	Visai nesvarbi
Altruizmas	30,9	11,8	30,8	7,3	19,1
Atlaidumas	19,7	13,0	35,5	10,7	20,9
Atsakingumas	49,4	15,2	26,4	4,5	4,5
Drąsa	20,3	14,0	43,3	8,5	14,0
Intelektualumas	38,8	19,7	28,7	6,7	6,2
Išdidumas	6,8	7,8	20,7	10,1	54,5
Išprusimas	38,8	14,6	31,4	9,0	6,2
Jautrumas	30,4	9,6	33,7	13,5	12,8
Linksmumas	12,8	8,5	39,5	11,8	27,5
Mandagumas	21,4	11,8	42,8	16,8	7,3
Nepriklausomumas	12,3	10,1	46,7	12,9	18,0
Pajėgumas	7,3	11,8	33,6	16,9	30,4
Paklusnumas	4,5	3,4	22,4	11,8	57,8
Pažiūrų platumas	23,7	10,2	31,5	13,5	21,4
Savikontrolė	18,0	11,2	42,2	10,7	18,0
Sąžiningumas	40,5	13,4	30,9	5,6	9,4
Tvarkingumas	13,5	8,4	31,5	15,8	30,9
Vaizduotė	11,8	5,1	30,4	15,7	37,2

Reikia pažymėti, kad daugiau nei du trečdaliai respondentų mažai svarbiomis vertybėmis laiko *paklusnumą* (69,6 proc.) ir *išdidumą* (64,6 proc.), o apie pusė (52,9 proc.) – *vaizduotę*, itin reikšmingą meninės individualybės metmenį.

Lyginant būsimų muzikos mokytojų vertybinių orientacijų išsidėstymą su kitų tyrėjų ar anksčiau atliktų tyrimų (Aramavičiūtės, 1998, 2005; Dževečkos, 2003; Martišauskienės, 1997, 2003, 2004; Rauduvaitės, 2007; Girdzijausko, 2008) gautais duomenimis, akivaizdžios panašios tendencijos: daugiausia pripažįstamas *sąžiningumas* (garbingumas, teisingumas, išgyvenimas dėl klaidų) ir *atsakingumas* (pareigingumas, duoto žodžio laikymasis, drausmingumas). Aptartuose tyrimuose iš dalies sutampa ir ganėtinai žemas *kūrybos*, *grožio* ir *vaizduotės* reikšmingumo pripažinimas, leidžiantis daryti prielaidą, kad

grožio fenomenas galutinių tikslų ir kasdienio veikimo perspektyvoje yra panašiai vertinamas, tai yra būsimieji muzikos mokytojai dar neišreiškia kūrybiškumo, meniškumo svarbos jų gyvenime. Daugiausia skiriasi *intelektualumo*, *išmintingumo*, *išprusimo*, *įdomaus darbo*, *aktyvaus gyvenimo*, taip pat *altruizmo* bei *jautrumo* vertybių pripažinimo laipsnis: būsimieji muzikos mokytojai šių vertybių apraiškas vertina aukščiau. Minėtus skirtumus galėjo lemti nevienodas respondentų amžius.

Būsimų muzikos mokytojų meninės individualybės ir vertybinių orientacijų sąsajos ypatumai

Meninės individualybės modelis (plačiau žr. Tavoras, 2011, p. 19–24) apima keturias apraiškas: *refleksyvumą*, *kūrybiškumą*, *meniškumą* ir *atsakingumą*. Manyta, kad *refleksyvumas* daugiausia parodo žmogaus kaip

asmens galią veikti ir priimti sprendimus, grindžiamus asmenine patirtimi. Muzikinėje veikloje jis reiškiasi *interpretavimo autentiškumu, savo gebėjimų vertinimu, savo orumo jautimu. Atsakingumas* atskleidžia asmens, kaip meninės individualybės, dorinių vertybių sublimaciją, kuri meninėje veikloje reiškiasi *prisiėmimu atsakomybės už interpretavimą, vertinimais, atitinkančiais dorovės normas, pareigos jautimu. Kūrybiškumas* randa ištakų asmens prigimtyje ir muzikinėje veikloje daugiausia matomas kaip *interpretavimo originalumas, vertinimų savitumas, išgyvenimų intensyvumas. Meniškumo*, kaip ir kūrybiškumo, ištakos tos pačios, bet muzikinėje veikloje jis integruoja visas galias, skleisdamasis *interpretavimo harmoningumu, vertinimų gilumu, išgyvenimų estetiškumu*, išryškindamas aukščiausią meninės individualybės kontūrą.

Apibendrinant tyrimo rezultatus (plačiau žr. Tavoras, 2011, p. 25–47) paaiškėjo, kad būsimi muzikos mokytojai palankiau vertina meninės individualybės asmenybinius (atsakingumo, refleksyvumo), o mažiau prigimtinius (kūrybiškumo, meniškumo) parametrus, bet jų meninė individualybė labiausiai reiškiasi *meniškumu* (ypač išgyvenimų estetiškumu, vertinimų gilumu), *atsakingumu* (pareigos jautimu, atsakingu dalyvavimu bendroje muzikinėje veikloje), *refleksyvumu* (savo orumo jautimu, asmeninio vertingumo pajauta muzikuojant), kūrybiškumu (interpretavimo originalumu). Sunkiausiai studentams sekasi harmoningai interpretuoti muziką, apibūdinti savo muzikinės veiklos savitumus ir išvėlgti muzikos kūrinio dorovinį prasingumą. Tad būsimų muzikos mokytojų meninės individualybės raiškos muzikinėje veikloje lygis nėra aukštas, ypač stinga interpretacinio ir vertinamojo pobūdžio gebėjimų.

Tokią situaciją gali lemti daug veiksnių. Šiame tyrime statistiškai tikrintos būsimų muzikos mokytojų meninės individualybės raiškos ir vertybinių orientacijų koreliacinė sąsaja, nes konceptualių lygmeniu visuotinai pripažįstama jų sinergija. Tyrimo duomenys atskleidė, kad koreliaciniai ryšiai, kai $p < 0,05$ ir $p < 0,001$, yra negausūs: kūrybiškumo ir meniškumo apraiškų priklausomybė panaši: su dvylika vertybių, iš kurių atitinkamai 3 ir 4 terminalinės; refleksyvumas su dešimčia – 4 terminalinės; atsakingumas su šešiomis – 3 terminalinės. Tad būsimų muzikos mokytojų galutinių gyvenimo tikslų sąlytis su meninės individualybės raiška beveik dvigubai mažesnis nei instrumentinių vertybių, nors ir jos tesudaro 36,1 procento. Pažymėtinos ir kitos tendencijos. Vertybinių orientacijų reitingai rodo silpną sąsają su meninės individualybės raiška: ir daugiausia, ir mažiausiai pripažįstamos vertybės susijusios panašiai.

Antai iš *terminalinių* vertybių reikšmingiausia laikoma *sveikata* stipriausiai susijusi su visais meninės individualybės raiškos parametrais. Tik su *ižvelgia savo muzikinės veiklos pasiekimų priežastis* (refleksyvumo raiška) teigiamai ($r = 0,243$), o panašiu lygiu su kitais meninės individualybės raiškos komponentais – neigiamai. Bet ir mažiausiai pripažinti *malonumai*, teigiamai susiję su *atsakingumu, meniškumu*, net dviem refleksyvumo apraiškomis, nes, matyt, malonu įsijausti į subtiliausius atliekamo muzikos kūrinio niuansus ($r = 0,152$), perteikti kompozitoriaus sumanymą ($r = 0,181$) ar atskleisti muzikos kūrinio asmeninį supratimą ($r = 0,162$). Bet tai jau ne malonumų, kaip pramogos, pasilinksminimo siekiniai. Rasta statistiškai reikšminga teigiama koreliacija

taip pat menkai (2 vieta iš galo) vertinamo *išganymo* ir *kūrybinio polėkio* ($r = 0,149$), atskleidžianti jų gelmę. Teigiama *socialinio pripažinimo* ir *refleksyvumo* ($r = 0,201$) bei *meniškumo* ($r = 0,151$) sąsaja rodo socialinio pripažinimo svarbą, o neigiama *išmintingumo* ir *meniškumo* ($r = -0,154$), *tikros draugystės* ir *atsakingumo* ($r = -0,157$) bei *refleksyvumo* ($r = -0,158$), savigarbos ir kūrybiškumo ($r = -0,178$ ir $-0,150$) sąsaja – išmintingumo, tikros draugystės, savigarbos nepakankamą, paviršutinį susiejimą su meninės individualybės raiška.

Panašiai klostosi statistiškai reikšmingi ryšiai ir su *instrumentinėmis* vertybėmis. Labiausiai pripažįstamos vertybės (*atsakingumas, intelektualumas, sąžiningumas, išprusimas, altruizmas*) su mažomis išimtimis turi neigiamą koreliaciją su meninės individualybės parametrais: *altruizmas* su *refleksyvumu* ($r = -0,185$; $r = -0,155$) ir *kūrybiškumu* ($r = -0,151$); *išprusimas* su *meniškumu* ($r = -0,181$), *kūrybiškumu* ($r = -0,186$; ir $-0,157$) ir *refleksyvumu* ($r = -0,157$); *intelektualumas* su *kūrybiškumu* ($r = -0,185$) ir t. t. O mažiausiai pripažįstamos vertybės (*išdidumas, vaizduotė*), turi teigiamą koreliaciją. *Išdidumas* stipriausiai susijęs su *meniškumo* apraiškomis: atliekamo kūrinio dermės jautimu ($r = 0,208$), muzikos kūrinio frazių meninės jungties išraiška ($r = 0,171$), o *vaizduotė* – su kūrybinio polėkiu ($r = 0,192$) (*kūrybiškumo* raiška) ir atliekamo muzikinio kūrinio asmeniniu supratimu ($r = 0,194$) bei savo muzikinės veiklos savitumo apibūdinimu ($r = 0,217$) (*refleksyvumo* raiška).

Išnyra ir vidutiniškai pripažintų vertybių svarba meninės individualybės raiškai. Nustatyta *drašos* ir *meniškumo* (įsijautimo į atliekamo muzikinio kūrinio niuansus) ($r = 0,171$) ar *kūrybiškumo* (muzikos intonacijų

sukeltų emocinių potyrių nusakymo) ($r = 0,149$); *savikontrolės* ir *meniškumo*, įvardijant muzikinio kūrinio grožį ($r = 0,195$) ar patiriant kūrybinį polėkį (*kūrybiškumo* raiškos) ($r = 0,161$), priklausomybė.

Taigi, galima manyti, kad būsimų muzikos mokytojų vertybinės orientacijos labiau paviršutiniško, tiesiogiai saistomo su konkrečiomis pajautomis, negilaus lygmens ir kol kas daro nedidelį poveikį meninės individualybės raiškai. Viltinai nuteikia, kad joje ima ryškėti ir giluminės *vaizduotės, išganymo, savikontrolės, drašos, socialinio pripažinimo* gijos, leidžiančios telkti edukacines priemones ir kitoms, ypač dvasinėms, vertybėms kildinti.

Išvados

Dabarties pasaulyje plečiasi vertybių svarbos supratimas, ypač švietimo politikos lygiu, bet plokštėja vertybių samprata, eliminuojamos amžinųjų vertybių genezės ir raiškos ribos, dažnėja antihumaniškumo apraiškos, daugėja edukacinių problemų. Todėl būsimų muzikos mokytojų vertybinės orientacijos svarbios tiek jų meninės individualybės formavimuisi, tiek būsimai ugdymo praktikai.

Svarbiausiomis *terminalinėmis* vertybėmis būsimieji muzikos mokytojai mano esant *sveikatą, laimingą šeimą, vidinę harmoniją, brandžių meilę*, svarbiomis – *išmintingumą, įdomų darbą, aktyvų gyvenimą*, nesvarbiomis – *malonumus, išganyimą, patogų gyvenimą, nacionalinį saugumą, lygybę, grožį, kūrybą*. Svarbiausiomis *instrumentinėmis* vertybėmis būsimieji muzikos mokytojai pripažįsta *atsakingumą, intelektualumą, sąžiningumą, išprusimą*, o svarbiomis – *altruizmą ir jautrumą*. Mažai svarbių vertybių rangui priskiriama *kūryba, grožis, vaizduotė*.

LITERATŪRA

- Abramauskienė, J. (2002). Būsimųjų pradinių klasių mokytojų muzikinis ugdymas – jų profesinio rengimo komponentas. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilniaus pedagoginis universitetas.
- Andrijauskas, A. (1995). Meno filosofija. Vilnius: Mintis, 1990.
- Aramavičiūtė, V. (2005). *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius: Gimtasis žodis.
- Aramavičiūtė, V. (1998). *Ugdymo samprata*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Barkauskas, V. Muzikos improvizacija – efektyvesnio muzikinio ugdymo sąlyga. *Pedagogika*, 2007, t. 86, p. 117–122.
- Borman, E.; Dubuque (1985). IQ. Kendall/Hunt.
- Collins, F. S. (2008). *Dievo kalba: mokslininkas liudija tikėjimo į Dievą pagrįstumą*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Csikszentmihalyi, M.; Schiefele, U. (2000). Meninis ugdymas, žmogaus vystymasis ir išgyvenimų ypatumai. *Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos*. Sud. V. Matonis. Vilnius: Enciklopedija.
- Dževečka, A. Lietuvos pedagogų vertybių hierarchijos problema. *Pedagogika*, 2003, t. 67, p. 7–11.
- Eaton, M. M. (2001). *Merit, Aesthetic and Ethical*. New York: Oxford University Press.
- Elliott, D. J. (1995). *Music Matters: a New Philosophy of Music Education*. Oxford University Press.
- Elliott, D. J. (1997). *Teaching musical creativity. Music education as praxis*. Maryland.
- Frankl V. (2007). Dešimt tezių apie asmenybę. *Sielogyda*. Gydytojo rūpestis siela. Vilnius.
- Gardner, H. Muzikinis intelektas. *Gama*, 2000. Nr. 24, p. 17–22.
- Gardner, H.; Davis, J. (1992). Kognityvinė revoliucija ir jos poveikis. *Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Meninio ugdymo teorija JAV*. Sud. V. Matonis. Vilnius: Enciklopedija.
- Girdzijauskas, A. (2008). Aukštesniųjų klasių mokinių dorovinės kultūros ugdymas muzikine veikla [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Klaipėdos universitetas, 2008.
- Girdzijauskienė, R. (2004). *Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas muzikine veikla*. Klaipėda: KU leidykla.
- Gordon, E. (1989). *Audiation, Music Learning Theory, Music Aptitude and Creativity*. Chicago: GIA Publications.
- Gordon, E. (1999). *Vaiko muzikalumo puoselėjimas*. Kronta.
- Heidegger, M.; Gadamer, H. G. (1985). *Meno kūrinio ištaka*. Vilnius: Aidai.
- Heideggeris, M. (1992). *Rinkiniai raštai*. Vilnius: Mintis.
- Husserl, E. (2005). *Karteziškosios meditacijos*. Vilnius: Aidai.
- Jackūnas, Ž. (2004). *Menas, prasmė, pažinimas*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
- Jaspers, K. (1989). *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Mintis.
- Kievišas, J. (2008). *Meninis ugdymas švietimo institucijoje*. 2 d. Šiauliai: ŠU I-kla.
- Jokubaitis, A. (2008). *Tautinė valstybė ir atsakomybė*. Vertybių nykimas? Rimtas požiūris į atsakomybę. Vilnius.
- KTU ir Silezijos universiteto studentų vertybinės orientacijos. Prieiga per internetą. www.ktu.lt/lt/apie_renginius/periodika/aidai/aidai1910/4.htm+vertybin%C4%97s+orientacijos Žiūrėta 2011 m. liepa 13 d.
- Lamarque, P.; Olsen, S. H. (2006). *Aesthetics and Philosophy of Art. The Analytic Tradition*. Wiley-Blackwell.
- Lasauskienė, J. (2007). Dalykinė kompetencija kaip muzikos mokytojų rengimo tikslas. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilniaus pedagoginis universitetas.
- Martišauskienė, E. Mokinių kūrybingumas kaip svarbi pedagoginė problema. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 1999, t. 6.
- Martišauskienė, E. (2004). *Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinys*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2004.
- Martišauskienė, E. (2008). *Šviesos pedagogikos kontūrai: Dvasingumo ugdymo pamatai*. Vilnius: VPU leidykla.
- Maslow, A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
- Navickienė, L. (2005). *Emocinio imitavimo metodus muzikos pamokoje*. Vilnius: Mokslo aidai.
- Piličiauskas, A. (1998). *Muzikos pažinimas. 2-oji knyga. Stadijos, rezultatai ir reikšmė*. Vilnius: LAMUC.

Rauduvaitė, A. (2009). *Mokinių vertybinių nuostatų ugdymo aspektai integruojant populiariąją muziką*. [mokslo studija]. Vilnius: VPU leidykla.

Reimer, B. (2000). Muzikinio ugdymo filosofija. *Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos*. Sud. V. Matonis. Vilnius: Enciklopedija.

Rogers, C. R. (1995). *On becoming art person*. Boston, New York: Folg Chugchton Mif-flin Company.

Rokeach, M. (1979). *Understanding Human Values*. New York, London: The Free Press.

Sartre, J. P. (1996). *Existentialism and Human Emotions. Filosofiniai ugdymo pagrindai*. Red. H. A. Ozmon, S. M. Craver. Vilnius: Leidybos centras.

Šečkuvienė, H. (2004). *Vaiko muzikinių gebėjimų ugdymas*. Vilnius: VPU.

Tavoras, V. (2011). *Būsimų muzikos mokytojų meninės individualybės raiška*. Vilnius: VPU.

Vitkauskas, R. (2003). Muzikos mokytojo profesinė savirealizacija: galimybės, prielaidos ir ypatumai: [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07S). Vilniaus pedagoginis universitetas.

Wojtyła, K. (1995). *Evangelium Vitae*. Vilnius: Aidai.

Маслоу, А. (1997). *Дальние пределы человеческой психики*. Санкт Петербург: Евразия.

ATTITUDES OF FUTURE MUSIC TEACHERS TOWARDS VALUES AS A CONDITION FOR THE FORMATION OF THEIR ARTISTIC INDIVIDUALITY

Elyda Martišauskienė, Vilius Tavoras,

S u m m a r y

The article discusses the importance of values to future music teachers and value transformations in the contemporary world. Following the methodology by M. Rokeach, it was established that such terminal values as health, happy family, inner harmony, mature love are referred to as most important by future music teachers, whereas wisdom, interesting job, active life are perceived as relevant. Such terminal values as pleasure, salvation, comfortable life, national security, equality, beauty, creation are considered irrelevant. According to the respondents, the most relevant instrumental values are responsibility, intellectuality, honesty, erudition, such values as altruism and sensitivity are important, whereas creation, beauty and imagination are perceived as not important. Such attitudes of future teachers towards values comply with trends in value attitudes expressed by adolescents and youth, which were

identified by other researchers, and it is hardly possible to consider them exceptional.

The statistical analysis has revealed that future teachers' attitudes towards these values show a weak correlation with the expression of their artistic individuality, which manifests itself through such parameters as artistry, responsibility, creativity and reflexivity. Similar correlations were identified among the most and least acknowledged values and separate parameters of artistic individuality, except for their positive correlations with imagination, salvation (insight into transcendence), pride, courage, self-control as with particularly relevant values for the growth of artistic individuality. Thus, the purposive deepening of a positive attitude towards these values may serve as a condition for the formation of artistic individuality of future music teachers.

Key words: values, attitudes, expression of artistic individuality, future music teachers

Įteikta : 2011 07 14

Priimta: 2011 09 24